

**Nurmijärven kunnan
esiopetuksen opetussuunnitelma**

Päivitetty: Sivistyslautakunta 21.5.2026

Astuu voimaan 1.8.2026

Nurmijärvi

1 Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma

1.1 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet

1.2 Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen

Nurmijärven kunnan esiopetuksen opetussuunnitelma perustuu Opetushallituksen laatimiin valtakunnallisiin esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin sekä Opetushallituksen 17.12.2025 antamaan muutosmääräykseen (OPH-7885-2025) liikunnallisen elämäntavan edistämisestä ja 26.3.2026 antamaan muutosmääräykseen varhennettua oppivelvollisuutta koskevista muutoksista. Näiden muutosten edellyttämät tarkennukset otetaan paikallisesti käyttöön 1.8.2026. Nurmijärven kunnan sivistyslautakunta hyväksyy näiden perusteiden pohjalta laaditut paikalliset painotukset, jotka täydentävät opetussuunnitelmaa. Opetussuunnitelma on laadittu ja hyväksytty suomeksi.

Inklusion periaatteet ovat oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen keskeinen lähtökohta. Jokainen lapsi osallistuu yhteiseen esiopetukseen tuen tarpeestaan riippumatta. Lasten hyvinvointitaitojen vahvistaminen on yksi esiopetuksen tärkeimmistä painopistealueista, ja sitä edistetään tulevina vuosina aktiivisesti osana arjen toimintaa ja pedagogista suunnittelua.

Nurmijärvellä esiopetuksen kehittämisen muita painopisteitä ovat edelleen

- Esi- ja alkuopetuksen yhteistyön kehittäminen. Koulutus- ja varhaiskasvatuspalveluiden yhteistyöhön on perustettu ohjausryhmä (KoVa-tiimi), johon kuuluu varhaiskasvatuspäällikkö, opetuspäällikkö, opetustoimen asiantuntija, kasvun ja oppimisen tuen päällikkö, varhaiskasvatuksen palvelutoiminnan suunnittelija, varhaiskasvatuksen palvelupäälliköt ja aluerehtorit. Tämä ryhmä luo suuntaviivoja yhteistyön kehittämiselle.
- Esiopetuksen opiskeluhoollon kehittäminen. Käytäntöjä ja rakenteita kehitetään yhteistyössä neuvolaterveydenhoitajien, psykologien ja kuraattorien kanssa. Toimivilla yhteistyön rakenteilla varmistetaan lapsen ja perheen hyvinvoinnin tuen saamisen lapselle varhaisessa vaiheessa.
- Pedagogisen jatkumon huomioiminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen. Pedagogisen jatkumon turvaamisella varmistetaan lapsen oppimispolun eheys ja yksilöllisen kehityksen tukeminen. Jatkumon huomioiminen auttaa opettajia suunnittelemaan opetusta, joka rakentuu aiemmin opitun varaan ja auttaa rakentamaan esiopetuksen ja koulunkäynnin kannalta tärkeitä valmiuksia.

1.2 Paikallisen opetussuunnitelman laatiminen ja keskeiset ratkaisut

Vuonna 2016 käyttöön otettu esiopetuksen opetussuunnitelma valmisteltiin vuosina 2015–2016 yhteistyössä päiväkodin johtajien, henkilöstön, lasten, huoltajien ja perusopetuksen toimijoiden kanssa. Vuonna 2025 esiopetussuunnitelman paikallisia linjauksia uudistettiin oppimisen tuen lainsäädännön muutosten myötä. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki sekä opiskeluhoiltoa koskevat suunnitelmat ovat samankaltaisia esi- ja perusopetuksen kanssa. Työryhmässä olivat esiopetuksesta vastaavat päiväkodin johtajat, laaja-alaiset varhaiskasvatuksen erityisopettajat, kieli- ja kulttuuriopettajat sekä palvelupäälliköt. Esiopetuksen henkilöstö osallistui tuen uudistuksen yhteisiin teemakeskusteluihin kevään 2025 aikana.

Huoltajia ja lapsia osallistettiin kyselyllä, jossa he toivat esiin näkemyksiään ja kokemuksiaan. Huoltajat arvostavat yksilöllistä tukea, pysyvää henkilökuntaa, ja avointa viestintää. He toivovat, että lapset saavat tuntea itsensä osallisiksi ja että kiusaamiseen puututaan tehokkaasti. Yhteistyö huoltajien kesken nähdään tärkeänä osana esiopetusta.

Lapset haluavat oppia uusia asioita, kuten saamaan kavereita, leikkimään yhdessä, lukemaan, kirjoittamaan, oppimaan matematiikkaa sekä pyöräilemään, uimaan ja tekemään käsitöitä.

Paikallista opetussuunnitelmaa täydennetään toimipaikkakohtaisella esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmalla, joka laaditaan syyskuun alussa ja jonka hyväksyy varhaiskasvatuspäällikkö. Päiväkodin johtaja on päävastuussa lukuvuosisuunnitelman laadinnasta ja kirjaamisesta. Lukuvuosisuunnitelmaa työstetään yhdessä koko esiopetuksen henkilöstön kanssa. Lukuvuosisuunnitelma sisältää esiopetuksen toimipaikan ja täydentävää varhaiskasvatuksen tiedot. Siinä määritellään, miten esiopetusta ja täydentävää varhaiskasvatusta järjestetään, sekä niiden arvoperusta, oppimiskäsitys, laaja-alainen osaaminen ja toimintakulttuuri. Suunnitelmaan kirjataan lukuvuosikohtaiset esiopetuksen tavoitteet, oppimiskokonaisuudet, yhteisöllisen opiskeluhoillon tavoitteet ja toteutuminen, esi- ja alkuopetuksen tavoitteet ja yhteistyömuodot sekä oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen järjestämisen suunnitelma. Suunnitelma sisältää myös esiopetuksen hankkeet ja projektit. Henkilöstö huolehtii lukuvuosisuunnitelman keskeisten asioiden tiedottamisesta huoltajille.

Lukuvuosisuunnitelmassa kuvataan myös toimipaikan liikkumista tukevat toimintatavat, vastuut, seuranta ja arviointi sekä toimenpiteet esteettömän ja saavutettavan osallistumisen varmistamiseksi.

Esiopetuksen opetussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti laadun ja vaikuttavuuden varmistamiseksi. Arvioinnin tavoitteena on tukea lapsen kehitystä ja oppimista, vahvistaa lapsen hyvinvointitaitoja ja kehittää esiopetuksen toimintakulttuuria. Kehittämistoimenpiteet kirjataan vuosittain lukuvuosisuunnitelmaan, ja niiden toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Arvioinnissa hyödynnetään toimipaikan omia havaintoja sekä lapsilta ja huoltajilta saatua palautetta liikkumista tukevien käytäntöjen toteutumisesta.

Nurmijärven varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma toimii pohjana tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma kirjataan osaksi lukuvuosisuunnitelmaa.

2 Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

2.1 Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Nurmijärvellä esiopetus järjestetään kunnallisena palveluna, jota hallinnoi kunnan varhaiskasvatuspalvelut. Esiopetusta tarjotaan päiväkodeissa ja koulun tiloissa sijaitsevissa toimipaikoissa. Täydentävää varhaiskasvatusta järjestetään lapsen esiopetuspaikassa. Sivistyslautakunta päättää esiopetuksen järjestämisperiaatteista ja -paikoista vuosittain.

Esiopetus noudattaa koulujen työ- ja loma-aikoja. Esiopetus on tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, jonka tehtävänä on tukea lapsen elinikäistä oppimista inklusioperiaatteiden mukaisesti. Kaikkien lasten osallisuutta vahvistetaan niissä ryhmissä, joihin he kuuluvat.

Perusopetuslain mukaisesti esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ja oppimisedellytyksiä sekä edistää liikunnallista elämäntapaa. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevat menettelyt ovat voimassa 1.8.2026 alkaen, ja niiden toteuttamisen paikalliset ratkaisut kuvataan luvussa 5.5.1.

2.2 Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

Nurmijärvellä esiopetus nähdään osana yhtenäistä oppimisen jatkumoa varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Varhaiskasvatussuunnitelma sekä esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmat jakavat yhteisen arvopohjan ja oppimiskäsityksen, mikä tukee lasten kasvua ja oppimista. Tämä mahdollistaa eheän oppimisen polun jatkumisen lapsen tarpeet huomioiden.

Siirtymävaiheisiin varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen kiinnitetään erityistä huomiota. Yhtenäisen toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää tiivistä ja jatkuvaa yhteistyötä oppimisen polun eri vaiheissa. Päiväkodin johtaja tukee yhteistyötä tarjoamalla selkeitä rakenteita ja riittävästi aikaa eri ammattilaisten yhteistyölle. Esi- ja alkuopetuksen yhteistyön periaatteet on kirjattu Esi- ja alkuopetuksen tiivistetyn yhteistyön käsikirjaan, ja siirtymävaiheita tukemaan on laadittu esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheen prosessikuvaus.

Esiopetuksessa oleville lapsille laaditaan yhdessä huoltajien kanssa lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma (leops), johon sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu)

täydentävän varhaiskasvatuksen osalta. Esiopetuksen opettaja käy huoltajien kanssa esiopetuskeskustelun lokakuun loppuun mennessä.

Vuosittain laaditaan toimipaikkakohtaiset lukuvuosisuunnitelmat, joissa huomioidaan lasten tarpeet ja lukuvuoden tavoitteet.

Näissä suunnitelmissa ennakoitaan ja tehdään toimipaikan yhteistä suunnittelua opetusjärjestelyiden ja tukimuotojen toteuttamisesta.

2.3 Arvoperusta

Nurmijärvellä jaetaan yhteinen arvopohja esiopetuksesta toiselle asteelle. Vuorovaikutuksessa lasten kanssa painotetaan kannustavaa palautetta, itsetunnon tukemista ja henkilöstön kuuntelevaa läsnäoloa. Lapsia kuunnellaan ja heidän mielipiteensä otetaan huomioon, jotta he tuntevat olevansa osa ryhmää ja yhteisöä. Henkilöstö tukee lapsiryhmän ryhmäytymistä koko esiopetusvuoden ajan. Inklusiivisessa esiopetuksessa korostuvat yhdessä tekeminen, avoimuus ja kunnioitus. Osallisuuden mahdollistaminen ja tiivis yhteistyö edesauttavat tavoitteellisen toiminnan toteutumista. Yhteisön kaikkia jäseniä kannustetaan rohkeuteen kokeilla uutta; onnistuminen ja epäonnistuminen nähdään tilaisuuksina oppia ja aina on mahdollista yrittää uudelleen.

Leikki on tärkeää esiopetuksessa. Henkilöstön tehtävänä on toimia leikin mahdollistajana ja tukijana. Leikin havainnoiminen ja rikastuttaminen ovat tärkeä osa henkilöstön tehtävää. Leikin lisäksi toiminnallisen oppimisen monipuoliset työtavat tukevat lapsen yksilöllistä oppimista.

Kestävän kehityksen ja vastuullisuuden periaatteet ovat läsnä esiopetuksen päivittäisessä toiminnassa ja ne ovat osa jokapäiväistä arkea. Ympäristö- ja kestävyyskasvatus tukevat lapsen oppimista vastuullisuuteen, joista esimerkkinä kierrättäminen ja energian säästäminen. Henkilöstö toimii tässä esimerkkinä.

Lapsella on oikeus hyvään esiopetukseen, josta huolehtii osaava henkilöstö. Osaamisen varmistaminen tapahtuu yhteisten pedagogisten keskustelujen ja koulutusten avulla, joissa jaetaan ja vahvistetaan ammatillista osaamista. Päiväkodin johtaja ja laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekevät tiivistä yhteistyötä keskenään ja koko työyhteisön kanssa. Esiopetuksen arvokeskustelua ylläpidetään esiopetuksen toiminnassa. Päiväkodin johtajan johdolla sitä arvioidaan säännöllisesti osana esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmaa.

Kaikilla lapsilla on oikeus tasa-arvoiseen kohteluun. Tämä varmistetaan huolellisella suunnittelulla ja toteutuksella sekä henkilöstön säännöllisillä arvokeskusteluilla. Esiopetus on osa kulttuurisesti rikasta yhteiskuntaa, jossa kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen moninaisuus nähdään arvokkaana. Kieli- ja kulttuuritietoisuuteen liittyvät näkökohdat koskevat kaikkia lapsia.

Esiopetuksen ja huoltajien yhteistyön pohjana on molemminpuolinen kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja avoin vuoropuhelu. Henkilöstön kulttuurisensitiivinen ja vuorovaikutuksellinen yhteistyö kaikkien huoltajien kanssa tukee lasten identiteettien kehitystä.

2.4 Oppimiskäsitys

Nurmijärvellä jaetaan yhteinen oppimiskäsitys esiopetuksesta toiselle asteelle. Oppiminen perustuu lämminhenkiseen vuorovaikutukseen lapsen ja lapsiryhmän kanssa. Oppimisessa ja opetuksessa keskitytään löytämään jokaisen lapsen vahvuudet, joiden kautta tuetaan harjoiteltavia asioita. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana. Henkilöstön tuella lapsi oppii vähitellen tunnistamaan omaa tapaansa oppia. Omien oppimistapojen harjoittelu aloitetaan esiopetuksessa ja se jatkuu koko koulupolun ajan.

Esiopetuksen oppimiskäsityksestä keskustellaan toimipaikoissa ja päiväkodin johtajan johdolla osana esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmaa. Keskusteluissa on mukana laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

2.5 Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Laaja-alainen osaaminen on läsnä esiopetuksen jokapäiväisessä toiminnassa. Ajattelu ja oppiminen kehittyvät vuorovaikutuksessa, jossa lapsilla on tilaa kysyä ja oivaltaa uutta. Lasten osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet toteutuvat, kun heidät kuullaan ja heidän aloitteensa ja ajatuksensa huomioidaan. Henkilöstö kannustaa lapsia pohtimaan ja kertomaan ääneen, miten he ratkaisevat erilaisia tilanteita. Jokaisena esiopetuspäivänä on mahdollisuus yhteiselle pohdinnalle, kysymyksille, ihmettelylle ja uuden oppimiselle.

Henkilöstö herättää lasten mielenkiinnon erilaisia viestintätapoja kohtaan ja tukee monilukutaidon kehittymistä. Kuvien käyttö kommunikaation tukena, sadutus, taidekasvatus, kirjat ja lehdet ovat tapoja kehittää monilukutaitoa. Lasten omaehtoinen kerronta vahvistaa heidän kykyään käsitellä tietoa ja viestiä ympäristönsä kanssa.

Henkilöstö tukee lapsia tiedostamaan, miten he oppivat parhaiten. Lapsia tuetaan heidän olemassa olevissa ja kehittyvissä taidoissaan. Tämän näkökulman ylläpitäminen suhteessa oppimiseen, kasvuun ja tulevaisuuteen on kaiken perustana. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja yrittämään.

Tieto- ja viestintäteknologian avulla lapsille tarjotaan monipuolisia oppimisen mahdollisuuksia. Samalla harjoitellaan teknologian turvallista ja tarkoituksenmukaista käyttöä. Digitaalista osaamista kehitetään osana muuta oppimista, jolloin teknologian käyttö tukee lasten vuorovaikutus-, viestintä- ja yhteistyötaitoja.

Laaja-alaisen osaamisen toteutumista arvioidaan päiväkodin johtajan johdolla osana esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmaa.

3. Esiopetuksen toimintakulttuuri

3.1 Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet

Nurmijärven esiopetuksen toimintakulttuurin keskeisiä ajatuksia ovat lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen, oppimisen ilo, yhdessä tekeminen, leikki, toiminnallisuus ja kiireettömyys. Lapselle annetaan aikaa oppimiselle, asioihin palataan ja niitä toistetaan. Lapsi saa turvautua henkilöstön apuun eikä hänen tarvitse selviytyä yksin. Oppimisen ilo kasvaa, kun toiminta perustuu lasten kiinnostuksen kohteisiin ja tapahtuu leikin kautta. Lasten osallisuus vahvistuu, kun he saavat olla mukana suunnittelemassa, etsimässä tietoa, kokemassa ja arvioimassa.

Esiopetuksessa tuetaan jokaisen lapsen osallistumista ryhmään ja yhteiseen oppimisprosessiin. Toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, mikä edistää lasten osallisuutta ja oppimista sekä vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan ja kasvaa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita ja heille turvataan tarvittava tuki.

Liikkuminen osana toimintakulttuuria

Esiopetuksen toimintakulttuuria kehitetään siten, että liikkuminen on kaikkien lasten saavutettavissa ja osa päivittäistä, luontevaa toimintaa. Liikkumista toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti huomioiden lasten erilaiset toimintakyvyt, kielet, kulttuuritaustat ja katsomukset. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia vaikuttaa liikkumisen tapoihin, ja heidän kokemustaan osallisuudesta vahvistetaan varmistamalla, että jokaisella lapsella on yksilöllisesti sopivat tavat osallistua yhteiseen liikkumiseen. Henkilöstö mallintaa kunnioittavaa ja myönteistä suhtautumista liikkumiseen sekä tukee lasten turvallista vuorovaikutusta ja ryhmään kuulumisen kokemusta.

Lapset oppivat yhteistyötä ja yhteistä keskustelua myös eri mieltä ollessaan. Henkilöstö opettaa ja mallintaa vuoropuhelun taitoja. Lapsiryhmässä opetellaan ristiriitatilanteiden käsittelyä luomalla toimintakulttuuri, jossa kaikkien ajatukset kuullaan ja henkilöstö auttaa sopimaan ristiriidat.

Kaikissa toimipaikoissa noudatetaan Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa käsikirjaa.

Toimintakulttuurin rakentuminen alkaa työyhteisöstä. Työyhteisö keskustelee ja kirjaa yhdessä sovitut toimintaperiaatteet (pelisäännöt), jotka koskevat palaverikäytäntöjä, sisäistä viestintää, toisen työn tukemista, ristiriitojen selvittämistä ja yhteistyötä huoltajien kanssa. Selkeät toimintaperiaatteet ja -tavat luovat turvallisen ja positiivisen ympäristön, jossa sekä lapset että henkilöstö voivat hyvin. Yhteisöllisen toimintakulttuurin ylläpitäminen ja yhteisten pelisääntöjen noudattaminen on koko henkilöstön vastuulla. Päiväkodin johtaja vastaa toimintakulttuurin johtamisesta.

3.2 Oppimisympäristöt esiopetuksessa

Esiopetusryhmissä panostetaan oppimisympäristöön, joka houkuttelee lapsia pitkäkestoiseen leikkiin ja tarjoaa mahdollisuuden leikilliseen oppimiseen.

Hyvässä oppimisympäristössä yhdistyvät rauhallinen ja itsenäinen työskentely sekä toiminnallinen työskentely, jossa käytetään lapsille ominaisia tapoja, kuten leikkiä, liikuntaa, draamaa, musiikkia, kuvataiteita ja kädentaitoja.

Lapset osallistuvat aktiivisesti oppimisympäristön suunnitteluun yhdessä henkilöstön kanssa, mikä tukee heidän sitoutumistaan oppimisprosessiin ja vahvistaa arvostuksen ja kuulluksi tulemisen kokemusta.

Esiopetuksen oppimisympäristöjä kehitetään systemaattisesti siten, että ne mahdollistavat lasten päivittäisen monipuolisen liikkumisen sekä sisällä että ulkona. Liikkuminen integroidaan osaksi arjen toimintaa, oppimista, leikkiä ja siirtymätilanteita. Pitkäkestoista istumista vältetään, ja lapsille tarjotaan päivittäin mahdollisuuksia monipuoliseen, innostavaan ja omaehtoiseen liikkumiseen heidän yksilölliset tarpeensa huomioiden.

Välineistö on lasten saatavilla ja monipuolista, esimerkiksi pallot, tasapainoa ja kehonhallintaa tukevat välineet. Lähiympäristöä, kuten metsiä, puistoja ja vaihtelevaa maastoa, hyödynnetään säännöllisesti lasten liikkumisen ja luontosuhteen vahvistamiseksi.

Oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia, terveellisiä, esteettömiä ja saavutettavia kaikille lapsille. Suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan, että jokaisella lapsella on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua liikkumiseen ja toiminnalliseen oppimiseen. Tarvittaessa ympäristöjä, välineitä ja toimintatapoja mukautetaan lasten yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.

Tieto- ja viestintäteknologiaa käytetään oppimisympäristön laajentamiseen ja monipuolistamiseen. Lasten tieto- ja viestintäteknologian taitojen kehittäminen aloitetaan ohjatusti ja ikätasoisesti. Tieto- ja viestintäteknologisten taitojen opettaminen ja tavoitteet perustuvat Nurmijärven kunnan varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen tieto- ja viestintäteknologiasuunnitelmaan. Nurmijärvellä on käytössä myös varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen digitaalipolku-ohjeistus henkilöstön työn tueksi.

3.3 Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Lasten huoltajien ja esiopetuksen henkilöstön yhteistyön perustana ovat kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja avoin vuoropuhelu, jossa yhdistetään huoltajien ja henkilöstön tiedot ja kokemukset lapsesta. Yhteistyötä rakennetaan päivittäisissä kohtaamisissa, keskusteluissa ja toimipaikkakohtaisissa yhteistyömuodoissa. Yhteydenpidon, tapaamisten ja tiedottamisen tavoista sovitaan esiopetuksen alussa lapsikohtaisesti huoltajien kanssa.

Huoltajille annetaan tietoa esiopetuksen opetussuunnitelmasta, lukuvuosisuunnitelmasta, opiskeluhollosta ja mahdollisuudesta osallistua yhteistyöhön, kuten projekteihin, vierailuihin tai teemapäiviin. Huoltajille annetaan säännöllisesti tietoa myös esiopetuksen liikkumista tukevista tavoitteista ja käytännöistä. Huoltajia kannustetaan osallistumaan toiminnan arviointiin sekä tukemaan lapsen päivittäistä liikkumista myös esiopetuksen ulkopuolella. Huoltajilla on myös mahdollisuus osallistua esiopetuksen suunnitteluun ja arviointiin yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Yhteistyö edellyttää henkilöstön aktiivista aloitetta, keskustelua ja tiedottamista. Kulttuurisensitiivinen ja vuorovaikutuksellinen yhteistyö kaikkien huoltajien kanssa on tärkeää.

Lapset osallistuvat ikätasonsa mukaisesti esiopetuksen toiminnan ja yhteisten käytäntöjen ideointiin, toteuttamiseen ja arviointiin. Lasten näkemyksiä hyödynnetään esimerkiksi leikin, liikuntaleikkien, toiminnallisten oppimisympäristöjen suunnittelussa. Näin vahvistetaan lasten osallisuutta ja kokemusta siitä, että heidän ajatuksillaan on merkitystä yhteisessä toiminnassa.

Nurmijärvellä on laadittu yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheen prosessikuvaus, jonka tavoitteena on yhdenmukaistaa siirtymävaiheen käytäntöjä ja tukea lapsen eheää koulupolkua. Prosessikuvausta arvioidaan säännöllisesti ja siihen tehdään tarvittavat muutokset koulutus- ja varhaiskasvatuspalveluiden yhteistyötä edistävän ohjausryhmän toimesta (KoVa-tiimi).

Prosessikuvauksessa esitetään yhteistyön eri vaiheet kuukausitasolla. Syyskaudella painotetaan yhteistyön rakentamista ja kevätkaudella valmistellaan muun muassa luokkajakoja sekä suunnitellaan tiedonsiirron käytänteitä esiopetuksesta perusopetukseen. Prosessikuvaukseen sisältyvät myös päätöksenteon vaiheet, jotka liittyvät esiopetus- ja lähikoulupäätöksiin, sekä esiopetuksen info- ja tutustumisajankohta ja lähikouluun tutustumisen ajankohta.

Esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheessa turvataan lapsen kasvuun, oppimiseen ja kehitykseen liittyvän tiedon siirtyminen opetuksen järjestämistä varten. Huoltajien osallisuus huomioidaan siirtymävaiheessa. Tiedonsiirto esiopetuksesta perusopetukseen toteutetaan tiedonsiirtolomakkeella, mikä tekee siirtymisestä mahdollisimman sujuvan ja yhtenäisen lapsen näkökulmasta.

Toimintaa esi- ja alkuopetuksen yhteistyössä ohjaa Esi- ja alkuopetuksen tiivistetyn yhteistyön käsikirja, joka kunnioittaa koulujen ja esiopetuspaikkojen ominaispiirteitä ja avaa yhteisen

toimintakulttuurin käytänteitä. Yhteistyötä ja sen laatua arvioidaan käsikirjan kriteerien mukaisesti esihenkilöiden sekä toimintaa toteuttavan henkilöstön näkökulmasta.

4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet

4.1 Monipuoliset työtavat

Nurmijärven esiopetuksessa painotetaan leikin merkitystä lapsen oppimisessa. Erilaiset työtavat ja oppimisympäristöt tukevat lasta ymmärtämään omaa oppimistaan ja erilaista tavoista oppia. Lapsille annetaan valinnanvaraa työtapojen ja toimintaympäristöjen suhteen heidän omien taitojensa mukaan. Opetuksen lähtökohdista on luottamus lapseen, mikä mahdollistaa uudenlaisten toimintatapojen kokeilemisen.

Esiopetuksessa vaihtelevat itsenäinen ja ryhmässä työskentely. Asioita lähestytään lapsen omista kokemuksista käsin, käytännön toiminnan ja kehollisuuden kautta. Monikanavainen oppiminen, jossa käytetään kaikkia aisteja, antaa lapselle kokemuksia erilaisista tavoista oppia. Luova työskentely, kuten kuvalliset, sanalliset tai draamalliset esitykset, antavat lapsille mahdollisuuden ilmaista itseään ja käsitellä oppimaansa omista lähtökohdistaan. Projektityöskentely mahdollistaa monialaisia ja pitkäkestoisempia kokonaisuuksia, jotka yhdistävät erilaisia oppimissisältöjä ja taitoja. Teknologiset työkalut, kuten oppimisalustat, digitaaliset materiaalit ja pelilliset elementit, tuovat erilaisia näkökulmia oppimiseen. Vaihtelevat työskentelytavat mahdollistavat joustavamman tavan arvioida oppimista.

Päivittäinen toiminta rakentuu joustavasta rytmityksestä, jossa liikkuminen, toiminnalliset työtavat, aktiiviset minitauot ja keholliset siirtymät tukevat lasten vireyttä, oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön itsearviointi työtapojen toimivuudesta on päivittäistä. Itsearvioinnissa otetaan huomioon lasten ja huoltajien palautteet. Toimipaikoissa tulee olla palaverirakenteet, joissa palautteita käsitellään ja tehdään tarvittavia korjauksia toimintatapoihin. Palautteeseen on tärkeää vastata. Vanhempainilloissa ja esiopetuskeskusteluissa avataan huoltajille ryhmässä käytettävät työtavat, jolloin huoltajat pääsevät osallistumaan palautteenantoon.

4.2 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Esiopetuksessa hyödynnetään erilaisia menetelmiä lapsiryhmän oppimisen tason arvioimiseksi, jotta opetusta voidaan suunnata tarpeiden mukaisesti. Arviointimenetelmien käyttö tulee olla perusteltua ja tärkeää on pohtia, mitä arvioinnista saaduilla tiedoilla tehdään.

Arvioinnista saatu tieto hyödynnetään esiopetuksen suunnittelussa. Tiedon pohjalta määritellään pedagogisen toiminnan tavoitteet ja tarvittavat toimenpiteet, jotka käydään läpi huoltajien kanssa.

Oppimisvalmiuksien arvioinnista vastaa esiopetuksen opettaja yhteistyössä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Saadun tiedon avulla myös yksittäisen lapsen oppimista voidaan seurata yhdessä huoltajien kanssa. Arviointi tehdään eettisten periaatteiden mukaisesti, huomioiden lapsen kunnioitava kohtelu, avoimuus ja huoltajien osallisuus.

Esiopetuksessa harjoitellaan lasten kanssa itsearviointia. Päivittäin arvioidaan opeteltavan asian edistymistä hyödyntäen erilaisia materiaaleja, kuvia ja mahdollisia kotona mietittäviä tehtäviä yhdessä huoltajien kanssa. Tärkeää on keskustella myös lapsen vahvuuksista, kuten huumorintaju, luovuus, innokkuus, toiveikkuus ja uteliaisuus. Nämä vahvuudet otetaan mukaan esiopetuskeskusteluihin, joihin lapsi osallistuu huoltajien kanssa sovitulla tavalla.

Esiopetusvuoden lopulla arvioinnista saatu tieto siirretään kouluun esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheen prosessikuvauksen mukaisesti. Nurmijärven esiopetuksessa käytetään yhteistä osallistumistodistusta, jossa kuvataan esiopetuksen toteuttamistavat ja tärkeimmät ryhmässä toteutetut projektit.

4.3 Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

4.3.1. Ilmaisun monet muodot

Esiopetuksessa ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille mahdollisuuksia itseilmaisuun, tunteiden käsittelyyn ja mielikuvituksen käyttöön. Näiden kautta lapset oppivat ymmärtämään ympäröivää maailmaa, tunnistamaan tunteita ja kehittämään sosiaalisia taitoja.

Ilmaisua tukeva oppimisympäristö vaatii ennakkointia ja suunnittelua. Materiaalien ja välineiden tulee olla helposti lasten saatavilla, ja henkilöstön suunnitelmien joustavia, jotta lasten ideat ja toiveet voidaan huomioida. Ilmaisullinen prosessi voi kasvaa lasten aloitteista pitkäkestoiseksi kokonaisuudeksi.

Ilmaisua tuetaan musiikin, tanssin, kuvataiteen ja draaman keinoin. Roolileikit, tarinankerronta ja yhteinen tutkiminen tarjoavat lapsille erilaisia tapoja oppia ja oivaltaa. Lapset saavat käyttöönsä monipuolisia keinoja tunteiden käsittelyyn, ja henkilöstön vahvuuksia hyödynnetään ilmaisutaitojen tukemisessa.

Henkilöstö suunnittelee ryhmän pedagogisten tarpeiden mukaan, miten tieto- ja viestintäteknologisia laitteita ja ohjelmia hyödynnetään eri ilmaisutapojen tukena. Tuotoksia kuvataan, äänitetään ja rikastetaan kuvilla, puheella ja musiikkiohjelmilla.

Esiopetusvuoden aikana tehdään erilaisia luovia projekteja, jotka lähtevät lapsiryhmän tarpeista ja kokemusmaailmasta. Lasten kanssa käydään oppimisprosessia yhdessä läpi, arvioidaan opittua ja suunnitellaan jatkotyöskentelyä.

4.3.2. Kielten rikas maailma

Nurmijärvellä kielellisen tietoisuuden kehittämiseksi hyödynnetään Leikkivä ja liikkuva lapsi kieltä oppimassa materiaalia (kielen portaat), joka ohjaa esiopetusvuoden sisältöjä. Lapsiryhmän taitoja havainnoidaan esiopetusvuoden alussa, jotta saadaan käsitys kielellisen kehityksen vaiheesta. Kielellinen oppimisympäristö rakennetaan yhdessä lasten kanssa, huomioiden heidän kokemuksensa ja kiinnostuksen kohteensa.

Esiopetusvuoden aikana herätetään lasten kiinnostusta kirjallisuuteen ja lukemiseen. Lapset osallistuvat ryhmän kirjallisen materiaalin valintaan ja lasten kanssa tutustutaan kirjastoon tai kirjastoautoon ja sen tuomiin mahdollisuuksiin. Huoltajien kanssa keskustellaan kielellisestä kehityksestä ja lapsen kielen tai kotikielten tukemisesta sekä heidän tärkeästä roolistaan kielellisen kehityksen tukemisessa. Huoltajille voidaan jakaa suosituksia kirjallisuudesta, joka tukee lapsen kielitaidon kehittymistä. Lasten kotikieliin ja kielelliseen moninaisuuteen tutustutaan kirjallisuuden, äänikirjojen ja median avulla.

Kielitietoisuus on kaikkien lasten päivää läpileikkaava periaate, joka tukee kielellistä kehitystä, identiteettiä ja vuorovaikutustaitoja. Vuorovaikutustaitoja harjoitellaan aktiivisesti. Ristiriitatilanteissa lapset opettelevat kertomaan oman näkemyksensä ja ymmärtämään toisen näkökulman. Sosiaalisen kielen ja leikkisanaston harjoittelu mahdollistaa lasten osallisuuden ja ryhmään liittymisen. Henkilöstön rooli korostuu kielellisen viestinnän tukemisessa. Henkilöstö rohkaisee lapsia leikkiin ja mallintavat kielen käyttöä leikitilanteissa.

Esiopetuksen kielitietoinen toimintakulttuuri poistaa ymmärtämisen ja osallistumisen esteitä ja kielitietoinen henkilöstö tiedostaa oman tapansa käyttää kieltä. Oppimiskokonaisuuksiin liittyvää sanastoa ja käsitteitä avataan lapsille. Kielitietoisuus on tietoisuutta eri kielistä, kielimuodoista sekä eri kielten näkyväksi tekemistä ja arvostamista. Viikonpäiviä, lauluja ja tervehdyksiä voidaan opetella monilla kielillä. Kielitietoista oppimisympäristöä rakennetaan yhteistyössä huoltajien ja lasten kanssa. Oppimisympäristön arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynnetään valtakunnallista materiaalia. Työn tukena ovat varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettajat.

4.3.3. Minä ja meidän yhteisömme

Esiopetuksessa jatketaan varhaiskasvatuksessa aloitettua tutustumista omaan itseen, perheeseen, toisiin lapsiin ja aikuisiin sekä lähiympäristöön. Lapsi kokee olevansa osa yhteisöä ja saa kosketusta elämänsä eri vaiheisiin. Lähihistoriaan tutustuminen voi tapahtua isovanhempien tai muiden vanhempien henkilöiden kautta. Myös paikallisia seuroja ja yhdistyksiä voidaan hyödyntää alueen historian tutustumisessa.

Esiopetus on osa kulttuurisesti moninaista yhteiskuntaa. Huoltajille kerrotaan suomalaisen esiopetuksen tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Esiopetuksessa tutustutaan kaikkien lasten taustoihin ja tottumuksiin, kuitenkin asettamatta ketään tietyn kielen tai kulttuurin edustajaksi. Lasten kysymyksille annetaan aikaa, ne kuullaan ja niihin vastataan. Tämä lisää turvallisuuden tunnetta ja opettaa lapsia arvostamaan itseään osana yhteiskuntaa.

Etiikka on läsnä arkisissa pohdinnoissa. Esiopetuksessa käsitellään lapsiryhmässä esiintyviä ilmiöitä ja toteutetaan eettistä kasvatusta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti, hyödyntäen esimerkiksi tunnetaitomateriaaleja. Keskusteluissa annetaan tilaa erilaisille ajatuksille ja arvostetaan jokaisen lapsen tapaa prosessoida asioita. Ryhmän tunneilmapiiristä huolehtiminen, tunteiden tunnistaminen ja sanoittaminen ovat läpileikkaavia teemoja. Henkilöstön tehtävänä on auttaa lapsia tunnistamaan, näyttämään ja sietämään erilaisia tunteita.

Katsomuskasvatuksen yleissivistävästä merkityksestä ja tavoitteista keskustellaan huoltajien kanssa. Huoltajien asiantuntemusta voidaan hyödyntää eri kulttuureihin ja katsomuksiin tutustuttaessa. Eri katsomuksiin tutustuttaessa voidaan hyödyntää esimerkiksi vuodenkiertoon kuuluvia juhlia tai muita kaikkia katsomuksia yhdistäviä näkökulmia ja tekijöitä.

4.3.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Esiopetuksessa lasten matemaattista ajattelua hyödynnetään Leikkivä ja liikkuva lapsi matematiikkaa oppimassa -materiaalin (matematiikan portaat) pohjalta. Materiaali ohjaa esiopetusvuoden suunnittelua. Opetuksessa edetään systemaattisesti ja tarjotaan runsaasti kokemuksia arjen eri tilanteissa, jotta kaikilla lapsilla on tasavertaiset mahdollisuudet matemaattisen ajattelun kehittymiseen.

Opetuksen lähtökohtana on lapsen tuntemus. Esiopetuksen alussa havainnoidaan ja kartoitetaan lapsiryhmän taitoja, jotta saadaan käsitys kunkin lapsen valmiuksista. Näiden tietojen pohjalta suunnitellaan matematiikan opetus.

Esiopetusvuoden aikana kiinnitetään erityistä huomiota matemaattisen ajattelun, lukukäsitteen ja lukujonotaitojen (lukualueella 1–10) sekä tason- ja tilan hahmottamisen kehittymiseen. Kunkin osa-alueen käsittelyyn käytetään riittävästi aikaa. Uuden asian oppiminen pohjautuu aina aikaisemmin opittuun.

Matematiikassa, kuten muussakin oppimisessa, toistot ja opettaminen eri aistikanavien kautta sekä toiminnallisuus ovat tärkeitä. Toiminnallisuudella monipuolistetaan matematiikan opetusta ja tarjotaan lapsille kehollisia kokemuksia.

Ajatusten ja toimintojen sanoittaminen on tärkeä tekijä matemaattisen päättelykyvyn ja ajattelun kehittämisessä. Kysymysten avulla henkilöstö auttaa lasta työskentelyssä ja matemaattisessa ajattelussa. Kielellistäminen avaa matemaattista ajattelua näkyväksi ja auttaa lasta ymmärtämään asioita. Se tukee lapsen itseluottamusta ja ongelmanratkaisutaitoja.

Oppimisympäristössä tuetaan lasten luontaista uteliaisuutta ja kysymisen taitoa. Lapsia rohkaistaan esittämään kysymyksiä, jotka avaavat matemaattisia ja loogisia ajatusprosesseja. Kysymisen taito tukee matemaattisen kehittymisen lisäksi myös kognitiivisia taitoja.

Ympäristökasvatus on osa arjen toimintaa ja oppimista. Tavoitteena on herättää lapsissa kiinnostus luontoa kohtaan, vahvistaa luontosuhdetta sekä ohjata heitä toimimaan kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Ulkoilu, retket, kierrätys ja luonnon tutkiminen tarjoavat oppia ympäristöstä. Lapsia kannustetaan pohtimaan omia valintojaan ja niiden vaikutuksia ympäristöön. Ympäristökasvatusta toteutetaan leikin, tutkimisen ja arjen toimintojen kautta. Henkilöstö toimii esimerkkeinä ja tukee lapsia ympäristöä kunnioittavaan ja vastuulliseen toimintaan. Esiopetuksen toimipaikkoja kannustetaan hyödyntämään Vihreä Lippu -ohjelmaa ympäristökasvatuksen tukena. Ympäristökasvatuksessa hyödynnämme Nurmijärven kunnassa laadittua kestävyyskasvatuksen suunnitelmaa.

Esiopetuksessa käytetään toiminnallisia menetelmiä, jotka innostavat ja aktivoivat lasta oppimaan. Näitä ovat tekemällä oppiminen, eri aistikanavien hyödyntäminen, liikkumisen avulla oppiminen, luonnon ja lähiympäristön huomioiminen oppimisympäristönä sekä tieto- ja viestintäteknologisten laitteiden käyttäminen osana oppimisen prosessia. Oppimiseen voidaan liittää myös pedagogisesti harkittuja digitaalisia elementtejä, kuten vuorovaikutteisia tehtäviä ja pelejä, jotka motivoivat lapsia ja tukevat keskittymistä sekä tiedon omaksumista.

4.3.5. Kasvan, liikun ja kehityn

Liikkumisen edistämisen periaatteet on kuvattu osana toimintakulttuuria luvussa 3. Tässä luvussa keskitytään päivittäisiin käytäntöihin ja esimerkkeihin.

Esiopetuksen toimintakulttuuri luo perustan liikunnalliselle elämäntavalle. Liikunnallinen toimintaympäristö vaatii etukäteissuunnittelua, jossa suunnitellaan aikaa, tiloja ja mahdollisuuksia monipuoliselle liikkumiselle. Liikuntavälineet ovat lasten saatavilla, ja sisä- ja ulkotilat otetaan liikunnan käyttöön monipuolisesti. Oppimisympäristöön rakennetaan paikkoja tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitojen harjoitteluun.

Siirtymätilanteissa hyödynnetään erilaisia liikkumistapoja. Henkilöstön tehtävänä on herättää liikkumisen iloa tarjoamalla erilaisia vaihtoehtoja. Lasten kanssa suunnitellaan yhdessä liikunnallisia toimintoja.

Ulkoliikunnassa ylläpidetään liikunta- ja perinneleikkejä. Henkilöstön tehtävänä on innostaa ja opettaa lapsia yhteisleikkeihin, huomioiden erilaiset liikkujat.

Hienomotoriset taidot kehittyvät rinnakkain motoristen taitojen kanssa. Ne harjaantuvat tarkkuutta vaativissa tekemisissä, kuten askartelussa, piirtämisessä ja käsitöissä. Hyvät motoriset taidot tukevat oppimista ja ehkäisevät oppimisvaikeuksia.

Esiopetuskeskusteluissa käydään huoltajien kanssa läpi lapsen arkiliikkomista ja liikuntasuosittelun täyttymistä. Lapsuudessa opitut liikuntatottumukset ja -asenteet luovat

perustan elinikäiselle terveydelle ja hyvinvoinnille ja huoltajilla on tärkeä rooli niiden vahvistamisessa.

Esiopetuksessa vahvistetaan lasten vesiturvallisuustaitoja ja vesipätevyyttä leikinomaisen, turvallisen ja lapsen kehitystasoon perustuvan uinninopetuksen avulla. Tarkempi kuvaus on esi- ja perusopetuksen uinninopetuksen suunnitelmassa.

Esiopetuksessa annetaan tilaa myös rauhoittumiselle ja rauhalliselle tekemiselle. Jokaisessa ryhmässä suunnitellaan lapsille sopivia rauhoittumiskeinoja. Rauhallinen tekeminen antaa lapselle mahdollisuuden palautumiseen. Henkilöstön tehtävänä on auttaa lasta säätämään stressitasoaan liikunnan ja levon avulla. Hetkeen pysähtyminen ja vuorovaikutustilanteiden rauhoittaminen ovat tärkeitä taitoja mielen hyvinvoinnin ylläpitämisessä.

Mielen hyvinvointia ylläpitää myös kokemus ryhmään kuulumisesta ja vaikuttamismahdollisuuksista. Ryhmäytymistä edistävät menetelmät ja leikit auttavat lapsia tässä. Ihmissuhteiden toimivuus, tunteiden tunnistaminen ja hallinta sekä fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden kokemukset ovat asioita, joihin lapsi tarvitsee henkilöstön apua. Esiopetuksessa käytetään vertaissovittelun menetelmiä, joissa riitatilanteet käsitellään kuulemalla molemmat osapuolet ja etsimällä yhteistä ratkaisua.

Yhteiseen ruokailuun on mukava liittyä, jos siinä on hyvä ja kannustava ilmapiiri. Ruokailu on oppimistilanne, jossa harjoitellaan ruokapöytäkeskustelua sekä hyviä ruokailutapoja, kuten kohteliaisuutta ja sopivan ruoka-annoksen ottamista.

4.4 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia kysymyksiä

Nurmijärvellä esiopetusta annetaan suomeksi, lukuun ottamatta ryhmää, jossa opetuskieli on ruotsi.

S2-opetus (suomi toisena kielenä) tapahtuu kaikissa esiopetuspäivän ja täydentävän varhaiskasvatuksen hetkissä. S2-opetusta saavat lapset, joiden kotikieli on muu kuin suomi. Henkilöstö antaa mallia suomen kielen sanastosta ja lauserakenteesta. Suomen kieltä harjoitellaan kaikissa tilanteissa ja toimintaa suunnitellaan lapsen kielitaitotason mukaisesti. S2-opetus ja suomen kielen oppiminen nivoutuvat kaikkiin oppimiskokonaisuuksiin ja sisällytetään muuhun esiopetukseen. Vaikka oppimisympäristö on suomenkielinen, lapsi tarvitsee systemaattista, pedagogisesti suunniteltua suomen kielen opetusta. Merkitykselliset ja tarpeelliset kielenkäyttötilanteet tarjoavat runsaasti kielen oppimismahdollisuuksia. Lapset, jotka tarvitsevat tukiovetusta opetuskielessä, saavat sitä esiopetusaikana.

Tavoitteellisen S2-opetuksen suunnittelun ja toteutuksen tukena hyödynnetään valtakunnallista materiaalia. S2-opetuksen suunnittelua ja arviointia tukevat varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettajat.

Lasten äidinkieliä arvostetaan ja tuetaan. Kaksi- ja monikielisiä lapsia tuetaan käyttämään kaikkia kieliään oppimisen edistämiseksi.

Esiopetuksessa lasten eri kulttuuristen taustojen huomioiminen on tärkeää, jotta jokainen lapsi kokee olonsa turvalliseksi, arvostetuksi ja osalliseksi. Esiopetuksen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa huomioidaan kaikkien lasten moninaiset taustat. Esiopetuksessa rakennetaan ymmärrystä erilaisista tavoista ajatella ja elää. Huoltajat kutsutaan yhteistyöhön tutustuttaessa ryhmän lasten eri kulttuurien juhliin ja tapoihin. Ryhmässä voidaan viettää suomalaisten juhlien lisäksi muiden kulttuurien juhlapäiviä. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään ja osallistumaan toimintaan omista lähtökohdistaan. Henkilöstön osaamista kulttuurien moninaisuudesta, antirasismista ja kielitietoisuudesta vahvistetaan.

5. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki

5.1. Lapsen oikeus oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen

Esiopetuksen osallistumisen tuen suunnittelu alkaa keväällä ennen esiopetuksen alkua.

- Palveluohjaus vastaa siitä, että lapset ohjataan esiopetuksen oppilaaksioton periaatteiden mukaisesti toimipaikkoihin.
- Esiopetusryhmiä muodostettaessa päiväkodinjohtaja suunnittelee yhteistyössä laaja-alaisten varhaiskasvatuksen erityisopettajien ja palvelupäällikön kanssa oppimisen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyjä. Suunnittelua ohjaa ennalta tiedetyt lasten tuen tarpeet varhaiskasvatuksessa.
- Esiopetuksen opettajat vastaavat oppimisympäristöjen rakentumisesta osallistaen varhaiskasvatuksen sosionomit, varhaiskasvatuksen lastenhoitajat ja varhaiseryityskasvatuksen lastenhoitajat. He tutustuvat varhaiskasvatuksessa aikaisemmin käytössä olleisiin toimintatapoihin ja pedagogisiin menetelmiin rakentaen niiden kautta jatkumoa esiopetukseen.

Esiopetuksen opettajat suunnittelevat toimintaa lasten tarpeiden mukaan. He muodostavat ryhmäjakoja lasten tarpeiden mukaisesti ja hyödyntävät koko henkilöstön osaamista selkeällä työnjaolla. Koko henkilöstö sitoutuu yhdessä sovittuihin pedagogisiin menetelmiin.

5.1.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Päiväkodin johtajan vastuu tuen toteuttamisessa

Päiväkodin johtaja huolehtii työvuorosuunnittelun avulla, että esiopetuksen opettajien sekä laaja-alaisten varhaiskasvatuksen erityisopettajien ja varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettajien suunnittelu-aika (sak-aika) mahdollistaa opettajien keskinäisen yhteistyön. Päiväkodin johtaja vastaa myös tuen resurssien kohdentamisesta esiopetuksen toimipaikan tasolla.

Lukuvuosisuunnitelma

Lukuvuosisuunnitelmassa kuvataan toimipaikkakohtaisesti ennalta suunnitellut vastuut oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen järjestämiselle ja ryhmäkohtaisille tukimuodoille. Lukuvuosisuunnitelmaa voi ja tulee täydentää, jos toimipaikan tuen rakenteissa tapahtuu oleellisia muutoksia.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa korostetaan tuen yhteensovittamisen tärkeyttä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Lukuvuosisuunnitelmassa tuki sovitetaan niin, että esiopetuksen lukuvuosisuunnitelmaan yhdistetään täydentävän varhaiskasvatuksen suunnitelma. Tämä mahdollistaa lapsiryhmän päivän kokonaisuuden suunnittelun yhteen asiakirjaan.

5.1.2. Tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen

Siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Esiopetuksen henkilöstö kutsuu lapsen huoltajat aloituskeskusteluun ennen esiopetuksen alkamista. Jos lapsella on ollut varhaiskasvatuksessa tehostetun tai erityisen tuen tarve, niin lapsen asioista järjestetään tiedonsiirtopalaveri esiopetuksen opetusjärjestelyjä varten. Tiedonsiirtopalaveriin osallistuvat varhaiskasvatuksen opettajan kutsumana huoltajat, tuleva esiopetuksen opettaja ja/tai laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Tiedonsiirtopalaverit pidetään ennen esiopetuksen alkamista. Lisäksi tiedonsiirtopalaveri voidaan järjestää varhaiskasvatuksen opettajan tai huoltajan pyynnöstä lapsen edun ja sujuvan siirtymän varmistamiseksi.

Siirtyminen esiopetuksesta kouluun

Lapsen siirtyessä esiopetuksesta kouluun esiopetus ja oppilaan tuleva koulu tekevät yhteistyötä opetusjärjestelyjen suunnittelemiseksi perusopetukseen. Perusopetuksessa erityisluokanopettajan antamaa opetusta oppilaskohtaisena tukitoimena tarvitsevan oppilaan tukea suunnitellaan koulupolku-työryhmässä esiopetusvuoden aikana. Esiopetuksen opettajan ja luokanopettajan vastuulla on varmistaa, että kaikki opetuksen järjestämistä koskeva tieto siirtyy lapsista heidän siirtyessään esiopetuksesta perusopetukseen. Huoltajien kanssa valmistellaan tiedonsiirtoa kirjaamalla sähköinen kuvauslomake esiopetuksesta perusopetukseen. Huoltajat ovat tietoisia siitä, mitä tietoja lapsesta siirretään ja heillä on mahdollisuus osallistua tiedonsiirtopalaveriin. Lapsikohtaista tukea saaneiden lasten tiedot siirretään yhteistyöpalaverissa, johon osallistuvat esiopetuksen opettaja ja laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja, huoltaja sekä koulun edustaja. Tarkempi prosessi kuvataan kunnan esi- ja perusopetuksen siirtymävaiheen prosessikuvauksessa.

Esiopetuksen ja täydentävän varhaiskasvatuksen tuen yhteensovittaminen

Lapsen esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen tuen yhteensovittaminen tapahtuu yhdistämällä lapsen esiopetussuunnitelma (leops) ja varhaiskasvatussuunnitelma (vasu). Suunnitelmassa kirjataan lyhyesti lapsen vahvuudet sekä oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt. Täydentävän varhaiskasvatuksen osalta kirjataan varhaiskasvatuslain edellyttämät tiedot. Lisäksi arvioidaan varhaiskasvatuslain mukainen lapsen tarvitsema tuki.

5.2. Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot

Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt

- *Pedagoginen tuki ja kielitietoinen opetus*
Esiopetuksen opettaja vastaa lapsiryhmän pedagogisen tuen sekä kielitietoisen opetuksen suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista. Hän havainnoi lasten erilaisia oppimisen tapoja, vahvuuksia ja tuen tarpeita ja suunnittelee niiden pohjalta tarvittavia opetusjärjestelyjä ryhmään muun henkilöstön kanssa.

Koko henkilöstön osaaminen hyödynnetään suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Henkilöstö voi tarvittaessa konsultoida laaja-alaista varhaiskasvatuksen erityisopettajaa tai kieli- ja kulttuuriopettajaa.

- *Rakenteellinen tuki*
Nurmijärvellä rakenteellisen tuen tapoja ovat oppimisympäristön esteettömyyteen liittyvät konkreettiset ratkaisut, lapsimäärän pienentäminen tai varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajan tuki lapsiryhmässä. Rakenteellinen tuki vaatii pohjalle hyvän pedagogisen suunnitelman ja sen arviointia tehdään esiopetuksen opettajan, laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan, päiväkodin johtajan ja palvelupäällikön välisenä yhteistyönä.

Rakenteellisiin tukitoimiin sisältyy myös henkilöstön osaamisen vahvistaminen, jossa tukena toimivat laaja-alaiset varhaiskasvatuksen erityisopettajat sekä kieli- ja kulttuuriopettajat. Nurmijärven oma koulutussuunnitelma mahdollistaa monipuolisen koulutustarjonnan.

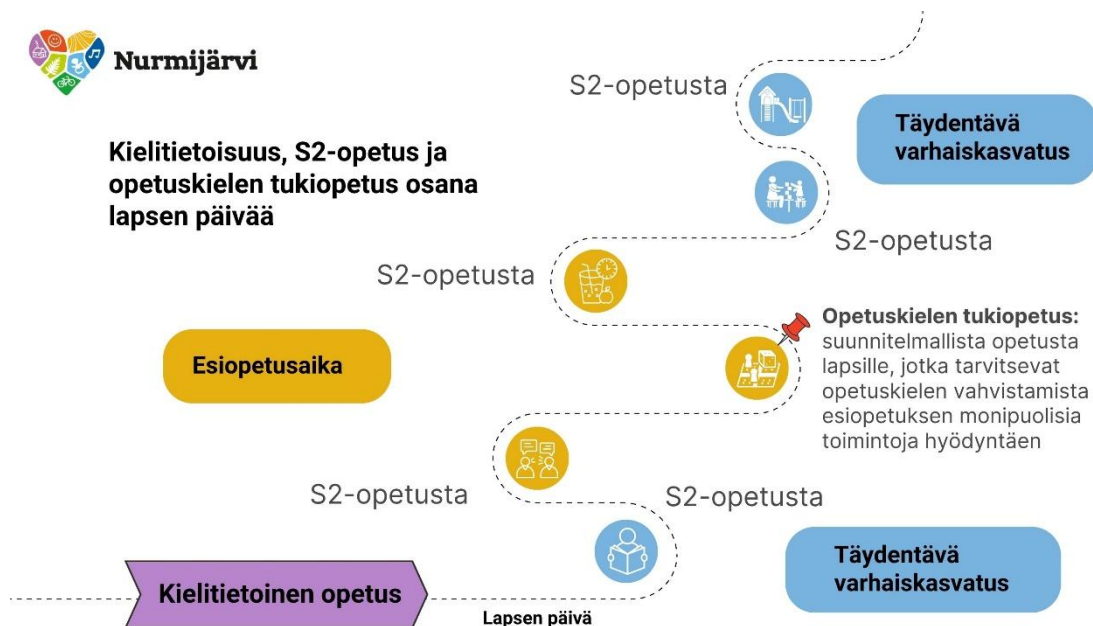
Päiväkodin johtajan vastuulla on kannatella ja valvoa oppimisen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyjä. Hän vastaa, että toimipaikkakohtaiset opetusjärjestelyt tulee kirjattua lukuvuosisuunnitelmaan. Mikäli lapsen tuen tarve edellyttää ryhmäkohtaisia tukimuotoja, ne aloitetaan heti tuen tarpeen ilmetessä.

Ryhmäkohtaiset tukimuodot

- *Opettajan antama yleinen tukiopeutus*
Esiopetuksen opettaja vastaa yleisen tukiopeutuksen antamisesta osana ryhmäkohtaisia tukimuotoja. Yleinen tukiopeutus tapahtuu suunnitelmallisesti esiopetuspäivän aikana lasten tuen tarpeiden mukaan, pääsääntöisesti pienryhmissä. Toimipaikan esiopetuksen opettajien yhteistyötä yli ryhmärajojen hyödynnetään tukiopeutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa.
- *Opettajan antama opetuskielen tukiopeutus*
Opetuskielen tukiopeutuksesta vastaavat esiopetuksen opettaja sekä s2-oppiloiden osalta esiopetuksen opettaja ja kieli- ja kulttuuriopettaja yhdessä. S2-oppiloiden osalta opetuskielen tukiopeutus määritellään arkihavaintojen, valtakunnallisen materiaalien ja varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettajan tekemien kartoitusten avulla.

Toimipaikan esiopetuksen opettajien yhteistyötä yli ryhmärajojen hyödynnetään opetuskielen tukiopeutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Opetukselle asetetaan tavoitteet, toimenpiteet ja menetelmät, jotka kirjataan lukuvuosisuunnitelmaan ja joita arvioidaan. Opettajan antama opetuskielen tukiopeutus järjestetään siten, että siitä hyötyy mahdollisimman moni lapsi.

Oppimisvaikeuksia tai kielellisiä erityisvaikeuksia epäiltäessä arvioidaan myös lapsen äidinkielen hallinta ja käytön laajuus. Tarvittaessa konsultoidaan laaja-alaista varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Tieto lapsen kielitaidosta siirtyy esiopetuksesta perusopetukseen esi- ja perusopetuksen siirtymävaiheen prosessikuvauksen mukaisesti.

Kuvio: Kielitietoinen opetus-s2-opetus-opetuskielen tukiopetus

- *Erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä*
Esiopetuksen opettaja ja laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekevät tiivistä yhteistyötä opetuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. He sopivat menetelmät, joilla oppimisvalmiuksia kartoitetaan, seurataan ja toteutetaan lapsiryhmässä.

Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama opetus tapahtuu pääsääntöisesti pienryhmissä tai yhteisopettajuuden keinoin. Sak-ajalla tehtävä yhteissuunnittelu esiopetuksen opettajan kanssa mahdollistaa tavoitteellisen ja suunnitelmallisen opetuksen osana esiopetuksen kokonaisuutta. Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä tapahtuu jaksoittain. Tarpeen mukaan jaksoja voi kohdistua samaan ryhmään useita. Yhteinen opetuksen suunnittelu tapahtuu sak-ajalla aina ennen jakson alkamista.

5.3. Lapsikohtaiset tukitoimet ja niiden järjestäminen

5.3.1. Lapsikohtaisen tuen tarpeen arviointi

Lapsikohtaisen tuen tarpeen arviointi Ryhmäkohtaiset tukimuodot ja laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä tulee olla toteutunut ennen lapsikohtaisten tukitoimien arviointia. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja on yhteydessä huoltajiin oman näkemyksen muodostumisen jälkeen lapsen tuen tarpeesta.

Arvioinnissa huomioidaan ryhmäkohtaisten tukitoimien toteutuminen, kesto ja vaikuttavuus. Lapsikohtaisten tukitoimien arviointi tehdään ensisijaisesti esiopetuksen opettajan, laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja huoltajan välisessä yhteistyössä. Arvioinnissa voidaan päätyä myös siihen, että oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot riittävät lapsen tukemiseksi.

Pienennetyssä ryhmässä, jossa työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja kokoaikaisesti, lapsikohtaisen tuen arviointi tapahtuu yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan, varhaiskasvatuksen opettajan ja huoltajan kanssa.

Jos lapsi on saanut varhaiskasvatuksessa kokoaikaista varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajan tukea ja säännöllistä erityisopettajan antamaa opetusta, niin lapsikohtaisen tuen tarvetta voidaan arvioida myös ilman ryhmäkohtaisten tukimuotojen toteutumista. Lapsikohtaisen tuen arvioinnin pohjalla voivat olla myös sosiaali- ja terveydenhuollon lausunnot ja asiakirjat. Arvioinnin tueksi voidaan tarvittaessa pyytää esiopetuksen opiskeluhoollon toimijoita tai

huoltajan kanssa sovitusti Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia.

5.3.2. Lapsikohtaisen tuen toteuttamista koskeva suunnitelma

Esiopetuksen opettaja vastaa lapsikohtaisen suunnitelman laatimisesta yhteistyössä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja huoltajan kanssa. Jos lapsi on pienennetyssä ryhmässä, jossa työskentelee kokoaikainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja, suunnitelma laaditaan esiopetuksen opettajan ja erityisopettajan yhteistyönä.

Lapsikohtaisten tukitoimien suunnittelussa ja toteuttamisessa huomioidaan pedagogiset ja rakenteelliset järjestelyt lapsiryhmässä. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja antaa opetusta osittain pienryhmässä ja muun opetuksen yhteydessä. Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan opetus on säännöllistä. Tuen antaminen kuvataan lapsikohtaisessa tuen suunnitelmassa. Lapsiryhmät, joissa työskentelee kokoaikainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja, opetus toteutetaan pienryhmissä pitkäkestoisesti koko vuoden.

Lapsen tulkitsemispalveluiden, varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajan palveluiden ja apuvälineiden osalta lapsikohtaisen suunnitelman tekoon liitetään aina päiväkodin johtaja ja palvelupäällikkö. Päiväkodin johtaja vastaa toimipaikkatasolla tuen kohdentumisesta ja palvelupäällikkö kuntatasolla tuen resurssien jakautumisesta yhteistyössä varhaiskasvatuksen johtotiimin kanssa.

Lapsikohtainen avustajapalvelu toteutetaan siten, että varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajien työpanos kohdennetaan niihin tilanteisiin, joissa lapsi tarvitsee kokoaikaista tukea.

Lapsen osallisuus huomioidaan lapsikohtaisen tuen suunnitelman laatimisessa havainnoimalla lasta, keskustelemalla hänen kanssaan ja tekemällä varhaiskasvatuksen oma kysely kaikille lapsille ennen huoltajien kanssa pidettäviä esiopetuskeskusteluja.

5.3.3. Tukea koskeva päätös

Esiopetuksen opettaja lähettää valmisteluvaiheessa olevan lapsikohtaisen tuen suunnitelman huoltajalle tutustuttavaksi. Ennen hallintopäätöksen tekoa esiopetuksen opettaja kutsuu kirjallisella kutsulla huoltajat kuulemiseen lapsikohtaisista tukitoimista. Kutsu lähetetään huoltajalle kaksi viikkoa ennen kuulemistä, jolloin huoltaja/huoltajat ovat ehtineet tutustua lapsikohtaisen tuen suunnitelmaan.

Huoltajien kuulemisen lapsikohtaisesta tuesta toteuttaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja, ellei esiopetuksen opettajan kanssa muuta sovita. Tarvittaessa kuulemisesta vastaa esiopetuksen opettaja erityisopettajan ollessa estynyt.

Kuulemiseen liittyvän dokumentin huoltaja allekirjoittaa kirjallisesti. Jos huoltaja ei osallistu kutsusta huolimatta kuulemistilaisuuteen, hallintopäätösprosessi voi edetä ilman huoltajan allekirjoituksia.

Päätösvalta lapsikohtaista tukea koskevasta päätöksestä määräytyy kunnan hallintosäännön delegointipäätöksessä. Päätöksenteon pohjana on huoltajien kuulemisen lomake sekä lapsikohtainen tuen suunnitelma. Hallintopäätöksessä päätetään esiopetuksen perusteiden mukaiset lapsikohtaisen tuen asiat. Huoltajilla on päätöksestä oikeus oikaisuvaatimukseen aluehallintovirastoon (AVI). Hallintopäätös liitteineen arkistoidaan esiopetuksen arkistointikäytäntöjen mukaisesti.

5.4. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen liittyvä yhteistyö

5.4.1. Huoltajan ja lapsen kanssa tehtävä yhteistyö

Kaikille esiopetusikäisille lapsille laaditaan yhteistyössä huoltajien kanssa lapsen esiopetussuunnitelma, johon kirjataan lasta tukevat opetusjärjestelyt ja tarvittaessa ryhmäkohtaiset tukimuodot. On tärkeää, että huoltajan kanssa otetaan puheeksi lapsen tukemiseen liittyvät huomiot ja tarpeet.

Jos lapsella on varhaiskasvatuksessa voimassa oleva tuen hallintopäätös, yhteistyö aloitetaan heti varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen siirtymävaiheessa ja arvioidaan tulevassa esiopetuksessa tarvittavat opetusjärjestelyt. Yhteistyö lapsikohtaisten tukitoimien arvioinnissa ja suunnitelman laatimisessa aloitetaan myös silloin, jos lapsen asiantuntijalausunnot puoltavat lapsikohtaisen tuen alkamista.

5.4.2. Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö

Jokaiseen esiopetuksen toimipaikkaan on määritelty opiskeluhuollon toimijoiksi psykologi, kuraattori ja neuvolaterveydenhoitaja. Esiopetusikäiset lapset kuuluvat neuvolaterveydenhoidon piiriin. Opiskeluhuollon toimijat ovat mukana yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittämisessä. He voivat osallistua esiopetusryhmien hyvinvointityön vahvistamiseen mm. kiusaamistilanteissa, kriisitilanteissa tai muissa ryhmässä esiintyvissä ilmiöissä. Jos lapsi tarvitsee lapsikohtaisen opiskeluhuollon palveluja, lapselle ja perheelle annetaan siihen mahdollisuus.

Muu monialainen yhteistyö toteutuu pääosin Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen yhteistyörakenteissa. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu säännöllisesti perhekeskustiimiin, joka on yhteistyörakenne neuvolan ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa. Terveydenhuollon asiantuntijoita perhekeskustiimissä ovat lääkäri, neuvolaterveydenhoitajat, psykologit, toiminta-, puhe- ja fysioterapeutit ja sosiaalihuollon työntekijät. Perhekeskustiimissä arvioidaan monialaisesti lapsen kokonaisvaltainen tuen tarve, jos esiopetuksen antama tuki ei ole riittävää. Huoltajien kanssa keskustellaan aina ennen yhteydenottoa em. toimijoihin.

5.5. Esiopetuksen poikkeava järjestäminen lapsen tuen tarpeesta tai terveydentilasta johtuvasta syystä

5.5.1. Varhennettu oppivelvollisuus

Varhennetun oppivelvollisuuden päätöstä valmisteltaessa huoltajalle kuvataan esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden välinen yhteistyö. Lapsen oppimispolusta laaditaan alustava suunnitelma sekä arvioidaan, miten varhennetun oppivelvollisuuden päätös siihen vaikuttaa. Keskusteluissa esiin nousseet näkökulmat käydään huoltajan kanssa läpi ennen päätöksentekoa ja huoltajaa kuullaan hallintolain mukaisesti.

Päätösvalta varhennetusta oppivelvollisuudesta määräytyy kunnan hallintosäännön delegointipäätöksessä.

Päätöksen jälkeen yhteistyö jatkuu koulupolkutyöryhmässä, joka toimii esi- ja perusopetuksen siirtymävaiheessa. Työryhmän tavoitteena on suunnitella koulun aloitusvaiheessa tarvittava oppimisen ja koulunkäynnin tuki lapsille, joilla on varhennetun oppivelvollisuuden ja lapsikohtaisen tuen päätös. Työryhmään osallistuu esi- ja perusopetuksen asiantuntijoita sekä hyvinvointialueen opiskeluhuollon edustajia.

Varhennetun oppivelvollisuuden päätös päättyy lapsen siirtyessä perusopetukseen. Perusopetuksessa lapsen tuen tarve arvioidaan uudelleen oppilaskohtaisen arvioinnin ja suunnitelman pohjalta.

5.5.2. Sairaalaopetus ja konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu

Lapsen oma esiopetuksen toimipaikka tekee pyynnön konsultatiiviseen sairaalaopetuspalveluun Tuusulassa sijaitsevan Kalliomaan koulun kotisivuilla olevan prosessikuvauksen mukaisesti. Myös oppilaan huoltaja, hoito tai sosiaalitoimi voivat pyytää omaa esiopetuksen toimipaikkaa aloittamaan konsultaatioprosessin. Ennen pyynnön lähettämistä sairaalakouluun, se käsitellään omassa esiopetuksen toimipaikassa monialaisesti. Konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu kohdistuu oman esiopetuksen toimipaikan tukitoimien ja verkostoyhteistyön vahvistamiseen.

5.5.4. Lapsen esiopetuksen järjestäminen poikkeavasti terveydentilasta johtuvasta syystä

Päätösvalta esiopetuksen järjestämisestä poikkeavasti terveydentilasta johtuvasta syystä määräytyy kunnan hallintosäännön delegointipäätöksessä.

5.5.5. Perusopetuksen aloituksen myöhentäminen

Päätösvalta perusopetuksen aloittamisesta vuotta säädettyä myöhemmin tai aikaisemmin määräytyy kunnan hallintosäännön delegointipäätöksessä.

6. Opiskeluhoolto

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma

Nurmijärven kunnan opiskeluhooltosuunnitelma on laadittu opiskeluhoollon monialaisessa kehittämissyhmässä, joka kattaa esiopetuksen, perusopetuksen ja lukio-opetuksen. Keväällä 2023 suunnitelman laatimiseen osallistuivat toimipaikkojen esihenkilöt, henkilökunta, oppilashuoltohenkilöstö, vanhempainfooromit, lapset, oppilaat, opiskelijat, nuorisovaltuusto ja sivistyslautakunta.

Nurmijärven kunnan opiskeluhooltosuunnitelma korvaa opiskeluhoollon osalta paikallisen esiopetuksen, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelman. Suunnitelma on Nurmijärven kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman liitteenä.